

УДК 94(477.52/.6 : 316.77(438))

Перескоцька Уляна

Інститут філології

КНУ імені Тараса Шевченка, м.Київ

ОБРАЗ ОКУПОВАНОЇ СХІДНОЇ УКРАЇНИ У ПОЛЬСЬКИХ МЕДІА

У статті проаналізовано мовний образ Донбасу у польських ЗМІ. Досліджено когнітивно – лінгвістичні аспекти образу на прикладі військового конфлікту на основі аналізу мовних засобів, виокремлених із газетно – публіцистичних текстів, поєднаних військовою тематикою, а також колективним польським уявленням про Україну.

Ключові слова : медіалінгвістика, дискурс, концепт, Донбас.

Uliana Pereskocka. *Obraz okupowanej Ukrainy Wschodniej w polskich media.*

W artykule został przeanalizowany językowy obraz Donbasu w polskich mediach. Zbadano kognitywno-lingwistyczne aspekty obrazu na przykładzie konfliktu zbrojnego na podstawie analizy środków językowych wziętych z tekstów publicystycznych, połączonych tematem wojskowym oraz zbiorową wyobraźnią Polaków o Ukrainie.

Słowa kluczowe : medialinguistyka, dyskurs, ujęcie, Donbas.

Pereskotska U.I. *The image of Ukraine in the occupied eastern Polish media.*

In the article an linguistic image of Donbas region in the Polish media was analysed. With the help of discourse analysis the cognitive – linguistic aspects of the Donbas image on the example of an armed conflict were researched. Articles combining military topics and Polish collective image of Ukraine were the subject of the research.

Key words: media linguistics, discourse, concept, Donbas.

Конфлікт на Донбасі називають по-різному – АТО, гібридна війна, уповільнена агресія, неоголошена війна. Вісторію вона увійде, швидше за все як Першаросійсько-українська війна або для українців, як російсько-українська війна 2014–2015-го року. Українська влада не називає цей конфлікт війною чи збройною військовою агресією. Війна в Україні є неоголошеною. Отже, це стало сферою нашого наукового зацікавлення, а згодом дослідження. Як польське суспільство сприймає цей конфлікт і якими термінами оперує аби пояснити про що йдеться на Сході України. Врешті, які концептуальними моделями висловлюється пересічний мешканець Польщі та й усі польськомовне населення, які цікавляться міжнародною ситуацією у світі, а тим паче ситуацією його ближнього сусіда – українця.

Для розуміння ситуації варто визначити ключові моменти у перебігу подій, власне статті з кульмінаційними моментами ми і будемо аналізувати. У переважній більшості – це репортажі з місця подій, де передана експресивна лексика місцевого населення та пануючий настрій. Мітинги на території Донецької та Луганської області перетворились на силове захоплення влади місцевими сепаратистами та проголошення ДНР (Донецької народної республіки) та ЛНР (Луганської народної республіки). Київська влада не була здатна чинити силовий опір. Виняток — Харків, де сепаратиські настрої були придушені. У травні в Одесі значно складніша скла-

лась ситуація внаслідок якої загинули більше тридцяти людей. Україна у своєму прагненні відновити територіальну цілісність і помститися за удар в спину після «революції гідності» ставала все більш згуртованою і мілітаризованою країною, популярності набрав волонтерських рух. Згодом було проголошено АТО (тут і далі — антитерористична операція) – 14 квітня офіційна дата початку із залученням ЗСУ (тут і далі — Збройні сили України). Паралельно країна обирає нового президента і армія отримує головнокомандувача. З початку липня ЗСУ починають наступ. За два місяці підконтрольна бойовиками територія скорочується майже вдвічі. Успішне просування армії та добровольців зупиняє Іловайський котел (серпень 2014). Складна ситуація на фронті та посилення концентрації проросійських військ у Маріуполі змусила владу шукати рішення за столом переговорів. У грудні у Мінську відбулись два раунди тристоронніх перемовин, що зафіксували умови перемир'я та лінію розмежування, проте мінські умови не виконувались. У січні 2015 бої поновлюються із новою силою. Найгарячіша точка – Донецький аеропорт. Українські військові залишили донецький аеропорт на 242-ий день оборони. У 12 лютого відбувся «Мінськ 2» – перемовини лідерів України, Німеччини, Франції та Росії. Вдалось домовитись про одночасне припинення вогню з 15-го лютого, обопільне відведення важкого озброєння та обмін полонених «всіх на всіх». Президент віддав наказ вивести військ з Дебальцево, аби уникнути чергового котла, при виході загинуло за офіційними даними близько 60-ти чоловік.

Донбас у польській колективній свідомості виступає як територія, на якій точаться воєнні дії неоголошеної війни, так званої антитерористичної операції (тут і далі — АТО).

За результатами соціальних досліджень, схід України мало цікавив пересічного поляка або взагалі не згадувався. У медіа з'являються перші спроби опису ситуації у Донецькій та Луганській областях : «Rozruchy na wschodzie» («розруха на Сході») [18, с. 17].

Після активної фази бойових дій на карті Донбасу виокремились декілька ключових міст, які є прямими асоціаціями з окупованими територіями. Перше місто, звільнене українськими воїнами — Слов'янськ. «Rosyjska wiosna w Slowiańsku» («російська весна у Слов'янську») [17, с. 18].

Донецьк є центром АТО, іноді навіть назву цього міста використовували на позначення території двох областей «Twierdza Donieck» («Твердиня Донецьк») [8, с. 40], та вже у перших репортажах та аналітичних статтях з'являються прогнози щодо майбутнього розвитку конфлікту.

«Donieck moze stać arena najciekawszej walki tego niewypowiadzianego konfliktu o przyszłość kraju («Донецьк може стати ареною найважчої боротьби цього неоголошеного конфлікту про майбутнє країни») [8, с. 40].

Найважливішими елементами у дослідженні образу Донбасу є дії тутешньої влади та реакції місцевих мешканців, їх взаємні комунікації :

«... samozwawczej Donieckiej Republiki Ludowej (DRL)» (... самопроголошеної Донецької Народної Республіки») [8, с. 46],

«Napady z bronią w rękę stały się częścią nerwowej solidarności. Lipiec — władzy Donieckiej robią wszystko aby pokazać jak się dobrze żyje z terrorystami z DRL.» («На-

пади зі зброєю у руках стали частиною нервової солідарності. Липень – влада у Донецьку показує як добре жити з терористами у ДНР») [8, с. 43].

«Donbas — biała plama na mapie wyborczej Ukrainy» («Донбас — біла пляма на виборчій карті України») [17, с. 16].

«Donbas karmi cała Ukrainę» («Донбас годує усю Україну») [7, с. 47].

«Ruskije nie sdajutsa (Rosjanie sie nie poddają)» («Росіяни не здаються») [14, с. 42].

«Władzy municypalne od wybuchu konfliktu lawirują między Kijowem a terrorystami starając z każdej ze stron ugrać swoje interesy. Dwa lata temu Donieck dwoił się i troił zeby udowodnić, że da radę ponieważ do ciężkiej pracy w kopalniach władzy radzieckie miały zwyczaj zayłać więźniów do mieszkańców miasta przylgnęła łatka. («Муниципальна влада від початку конфлікту маневрують між Києвом і терористами і намагаються з кожної сторони отримати користь. Два роки тому Донецьк «вилазив з кожуха» аби довести, що впорається, тому що на важкі роботи у шахтах радянська влада звикла засилати в'язнів і тому Донецьк має своє клеймо») [8, с. 43].

«Genetycznych kryminalistów». Wtedy okazało się, że Donbas nie do końca wie co chce powiedzieć. Tutejsi chcą jedynie spokoju, powrotu do normalności, wręście skończył się ten bałagan» (««Генетичних криміналістів». Тоді виявилось, що Донбас не до кінця знає, що хоче сказати. Мешканці хочуть спокою, повернення до буденності, закінчення балагану») [8, с. 43].

Задля отримання цілісного мовного образу Донбасу ми повинні розглянути ключові поняття, які характеризують територію де точиться війна – іншими словами, концепти – «воїн», «мешканець Донбасу», «сепаратист». Ці та інші концепти є елементами загального широкого образу російсько-української війни, що описана у магістерській роботі автора. Отже, концепт «воїн» :

«Przeciwko separatystom» («Проти сепаратистів») [16, с. 17].

«Gwardia Narodowa spaceruje w pierwszej linii operacji Antyterrorystycznej w Donbasie. Gn — to jeden z symboli porewolucyjnych zmian na Ukrainie» («Національна Гвардія знаходиться на лінії фронту АТО у Донбасі. НацГвардія — це один із символів післяреволюційних змін в Україні») [16, с.17].

«W połowę marca parlament powołał do życia gwardie Narodową. Mogą do niej wstępować mężczyźni w wieku 18—55 lat, zdrowi i niekarani. Po sprawdzenie sprawnościowym i badaniu lekarskim przechodzą dwutygodniowe szkolenie. Po nim można wrócić do cywila (do rezerwy) lub zostać w służbie. Ci drudzy podpisują kontrakt na 3—5 lat. Żołd wynosi ok. 300\$. («У середині березня парламент створив Національну Гвардію. До неї можуть вступати чоловіки 18—55 років, здорові та несудимі. Після медичного обстеження проходять двотижневий вишкіл. Після нього можна повернутись до резерву або залишитись нести службу. Останні підписують контракт на 3—5 років. Зарплата дорівнює близько 300 доларів») [16, с. 17].

У перших публікаціях присвячених питанню конфлікту у східній Україні, з'являються дві сторони – українська та російська, що є цікавим спостереженням, адже про третю сторону – сепаратистів з самопроголошених республік бачимо мало публікацій. Журналісти відносять їх до одного образу противника. У польських ЗМІ дві сусідні держави описані як протилежні. Україна – побратим і друг, Росія – противник та ворог.

Мовний образ противника включає такі концепти : «сепаратист», «місцевий проросійський мешканець». У аналітичних публікаціях польський реципієнт аналізує причини конфлікту та формує уявлення про майбутні можливі сценарії. Один із них — план Путіна про контроль над усією Україною. Тема виборів президента України була дуже цікавою для іноземних журналістів, адже як в умовах неоголошеної війни та часткової окупації двох східних областей можна провести загальноукраїнські вибори? Росія робитиме усе, аби зірвати цей процес : «Głosowanie pod lufami (ochrona) karabinów» («Голосування під дулом автомату») [15, с. 27].

Ще не менш цікавим та незрозумілим питанням для польського читача була поведінка місцевих мешканців під час референдумів, появою сепаратистів та прийняття проукраїнської чи проросійської позиції. Майже усі місцеві жителі обрали другий варіант з особистих переконань або власної безпеки.

«Wymierzenia ludowej sprawiedliwości – samosud. Staruszki chcą szturmować bramę Achmetowa . W całym obwodzie Donieckim wybory się nie odbyły, nie uroczomiono ani jednej komisji wyborczej» («Визначник народної справедливості – самосуд. Бабусі хочуть штурмувати ворота Ахметова. Не відкрито жодної виборчої комісії по усій області») [10, с. 18].

«O ludziach z Doniecka - w Kijowie banda i faszyci, a my głodni i chcemy pracy» («Про людей з Донецька – у Києві банда і фашисти, а ми голодні і хочемо роботу») [10, с. 18].

«Nasi biedni nienawidzą bogatych - w końcu trafiła kosa na kamień A bogaci ?oficjalnie trzymają się linii partii by nie trafić do grona narodowych zdrajców» («Наші бідні ненавидять багатих – у кінці вийшла коса на камінь. А багаті? Офіційно тримаються лінії партії, щоб не потрапити до кола національних зрадників») [14, с. 42]

«Wpisz, co chcesz, Dimo!» («Пиши, що хочеш, Дімо!»)[11, с. 25]

«Większość na wschodzie jest bierna - to opinia wielu miejscowych dziennikarzy i analityków» («Більшість населення східної України є пасивним») [7, с. 46].

«Chce do Rosji! Władza Unii obiecuje nam lepsze życie w długiej perspektywie, a ja nie chce czekać» («Хочу До Росії! Влада Європейського Союзу обіцяє нам краще життя у іншій перспективі, а я не хочу чекати») [7, с. 47].

У публікаціях автори хочуть показати читачеві на основі конкретних прикладів хто є лідерами новостворених республік, їх заступники та найближче оточення і чи усі пов'язані із Росією. Хто з них є членами нацистських організацій або колишніми працівниками ГРУ.

«Obrońcy miast» (оборонці міст) [8, с. 42], «Separatyści» («сепаратисти») [38, 42], «Wojuownicy DRL» («бойовики ДНР») [8, с. 45].

«Brunatni terroryści Putina, skompromitowane osoby» («Брунатні терористи Путіна, скомпрометовані люди») [18, с. 17].

«Zielone ludziki na wschodzie Ukrainy to więc hybrydy coś między żołnierzami a separatystami» («Зелені чоловічки на сході України – гібриди, щось середнє між солдатами і сепаратистами») [19, с.18].

«Członkowie nazistowskich bojówek i partii komunistycznych, terrorystka z proputinowskiej młodzieżówki, agenci GRU - z takich ludzi składają się elity tzw.

prorosyjskich separatystów, którzy odpowiadają za rozlew krwi na wschodzie i południu Ukrainy». (Члени нацистських організацій і комуністичних партій, терористи з пропутнівської молодіжки, агенти ГРУ – з таких людей складається еліта так званих проросійських сепаратистів, які відповідають за пролиття крові на сході та півдні України) [18, с. 17].

«...Baza społeczna separatystów to wykluczeni którzy nie potrafili odnakesc sie w powej rzeczywistości» («Суспільна база сепаратистів - це відкинуті суспільством люди, які не змогли знайти себе у новій реальності») [7, с. 46].

«Sympatyki DNR - ludzie w średnim i starszym wieku, kobiety najaktywniej. Głośno krzyczą i są najbardziej zaangażowane w tropienie potencjalnych szpiegów, którzy mieliby pojawić się w okolicy» («Прихильники ДНР – люди середнього і літнього віку, жінки. Голосно кричать і найбільш зацікавлені у ліквідації потенційних шпигунів, які могли б з'явитись в околиці») [10, с. 18].

«Separatyści nie mogli liczyć na tradycyjną bierność Donbasu, która owszem nie akceptowała nowych władz w Kijowie, chciała autonomii regionu i bliskich relacji z Rosją e nie była gotowa iść z tego powodu na barykady. Do separatystów dołączyli się bezrobotni pozbawieni perspektyw mieszkańcy wynędzniałych górniczych miejscowości. Skuszeni łatwym zarobkiem i władzą, jaką dawał naładowany karabin» («Сепаратисти не могли розраховувати на традиційне пасивне населення Донбасу, яке не приймало нову владу у Києві та хотіло автономії регіону і близьких стосунків з Росією, але не було готове відстоювати свої права на барикадах. До сепаратистів долучились безробітні, позбавлені перспектив жителі збіднілої гірничої місцевості. Піддалися спокусі простішого заробітку та влади, яку давав заряджений автомат») [9, с. 8].

«Żołnierzami ludowymi są miejscowi ale ich dowództwo przyjechało z Krymu i Rosji» («Народне ополчення це місцеві, а керівництво приїхало з Криму та Росії») [9, с. 8].

«Z kolei Separatyści zgraja najemników różnej maści - często z frontowym diswiadczeniam z Czeczeni i Afganistanu wspierani dowodzeni przez zawodowych rosyjskich oficerów - nie ruszają wprawdzie na Kijow bo tak liczni nie są ale i nie mają zamiaru się poddawać» («Сепаратисти – це різні люди часто з військовим досвідом з Чечні і Афганістану, якими керують російські професійні офіцери – не штурмують Київ, бо їх не так багато, але не мають на меті здаватись») [12, с. 12].

«Rosyjskie wojska nadal stoją u granic Ukrainy a na wschodzie Ukrainy w obwodzie donieckim i lugańskim praktycznie trwa wojna» («Російські війська і далі продовжують стояти біля кордону України, а на сході України – у Донецькій та Луганській областях практично йде війна») [7, с. 47]

Проаналізувавши публікації двох комерційних тижневиків, які формують світогляд поляків "Polityka" — соціально — демократичний тижневик, посідає перше місце за обсягом накладу та "Gazeta Polska" — тижневик — абсолютне відзеркалення першого, оскільки характеризується радикальними позиціями журналістів, є менш доступним для масового читача дійшли висновку, що збірний образ Донбасу є негативним. Місцеві жителі не підтримують самопроголошену Республіку та сепаратистів. Задля передачі песимістичних настрою, журналісти використовують порівняння та лексику кримінального авторитету.

Найбільш вживані мовні засоби — порівняння, короткі діалоги, метафори та персоніфікація. Загалом статті про Донбас є негативними. На жаль, ми не побачили коментарів з двох сторін конфлікту, риторика проукраїнського мешканця відсутня. У деяких аналітично — критичних матеріалах присутній образ українця та власна думка автора, виразна проукраїнська позиція [13]. Варто зазначити, що у двох тижневиках присутній аналітичний матеріал про інформаційну війну Росії щодо України у Європі («Szósta kolumna Putina», «Druga wojna krymska».)

ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика : Зб. наукових праць. – Вип. 27. – К. : Видавничополіграфічний центр „Київський університет”, 2013. – 190 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. — К. : Видавничий центр «Академія», 2004. — 344 с.
3. Володина М.Н. Язык СМИ – основное средство воздействия на массовое сознание // Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования/М.Н.Володина.– М.: Изд-во МГУ,2003– С.38.
4. Добросклонская Т. Г. Медиалингвистика: системный подход к изучению языка СМИ: современная английская медиаречь / Добросклонская Т. Г. — М., 2008. 264 с.
5. Добросклонская Т.Г. Вопросы изучения медиатекстов. Опыт исследования современной английской медиаречи /Т.Г.Добросклонская.– М., 2010. – 288 с.
6. Доценко Е. Л. Психология манипуляции : феномены, механизмы и защита / Е. Л. Доценко. — СПб : Речь, 2003. — 304 с.
7. Andrusieczko P. Jaki kraj wybierze prezydenta / Piotr Andrusieczko // Polityka . —2014. — № 21. — s. 46 —48.
8. Kwiatkowska — Moskalewicz K. Bitwa o Donieck / Katarzyna Kwiatkowska — Moskalewicz // Polityka . —2014. — № 29 . — s. 40 —16.
9. Kwiatkowska — Moskalewicz K., Wójcik Ł. Krajobraz po katastrofie MH17 / Katarzyna Kwiatkowska — Moskalewicz , Łukasz Wójcik // Polityka . — 2014 . — № 30 — s. 6 —8.
10. Mucha W. Ruski marsz przez Donieck / Wojciech Mucha // Gazeta Polska. — 2014. — № 22. — s.18 —19.
11. Mucha W. Farsa federalna / Wojciech Mucha // Gazeta Polska. — 2014. — № 20. — s.25.
12. Ostrowski M. Wojna z Putinem / Marek Ostrowski // Polityka . — 2014. — № 33 — s. 10 —12.
13. Prus — Wojciechowska J. Tak zwana prawda / Justyna Prus — Wojciechowska // Polityka . — 2014. — № 12 . — s. 16 — 18.
14. Prus — Wojciechowska J. Za sankcje bardzo dziękujemy za sankcje / Justyna Prus — Wojciechowska // Polityka . — 2014 . — № 35 — s. 42 —44.
15. Przełomiec M. Poroszenko na dzikich polach / Maria Przełomiec // Polityka . — 2014 . — № 41 — s. 44—46.
16. Przełomiec M., Wójcik Ł. Druga wojna krymska / Maria Przełomiec, Łukasz Wójcik // Polityka . — 2014. — № 10 . —s.10 — 14.
17. Rybczyński A. Europejski wybór upokorzenie Putina / Antoni Rybczyński // Gazeta Polska. — 2014. — № 22. — s.16 —17.
18. Wiercholowski G. Brunatni teroryści Putina / Grzegorz Wiercholowski // Gazeta Polska. — 2014. — № 19. — s. 17—18.